

ÎNVIEREA ȘI SCHIMBAREA LA FAȚĂ

— FLORILEGIU PATRISTIC —

Studiu introductiv, traducere și note de Remus Rus

Lucrare tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului Părinte
CALINIC
Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților

 EDITURA
CRINCA

Suceava, 2021

CONSILIER EPARHIAL:
Diac. Constantin-Ciprian BLAGA

REDACTARE:
Diac. Constantin-Ciprian BLAGA

LAYOUT ȘI COPERTĂ:
Andreea-Cătălina FLOREA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Învierea și Schimbarea la Față : florilegiu patristic /

studiu introd., trad. și note de Remus Rus. -

Suceava : Crimca, 2021

ISBN 978-606-734-138-6

I. Rus, Remus (pref. ; trad. ; note)

2

© Editura CRIMCA – 2021

ISBN 978-606-734-138-6

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE 7

STUDIU INTRODUCATIV 11

I. SFÂNTA ÎNVIERE SAU SFINTELE PAȘTI

*Învierea Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos
in cele patru Evanghelii* 55

Sf. IOAN GURĂ DE AUR,
*Cuvânt de învățătură în sfânta și luminată zi a slăvitei
și mântuitoarei Învieri a lui Hristos Domnul nostru* 61

MELITON DE SARDES,
Despre [Taina] Paștelui 67

FORTUNATUS, VENANTIUS,
Despre Învierea Domnului 99

SFÂNTUL AMBROZIE,
Despre credința în înviere 111

Sf. LEON CEL MARE,
*Omilia LXXI. Despre Învierea Domnului I –
ținută în Sfânta Sâmbătă la privegherea de Paști* 185

Sf. LEON CEL MARE,
Omilia LXXII. Despre Învierea Domnului II 193
Sf. GRIGORIE TEOLOGUL,

<i>Omilia I. Despre Sfintele Paști și despre încetineală</i>	203
SF. GRIGORIE TEOLOGUL,	
<i>Omilia XLV. Despre Sfintele Paști</i>	209
SF. SIMEON NOUL TEOLOG,	
<i>Despre învierea mistică a lui Hristos. Cuvântul XIII</i>	249
 II. SCHIMBAREA LA FAȚĂ	
<i>Schimbarea la Față a Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos în Evangheliile sinoptice și în mărturia Sfântului Apostol Petru</i>	261
SF. IOAN DAMASCHIN,	
<i>Cuvânt la slăvita Schimbare la Față a Domnului nostru Iisus Hristos</i>	265
SF. LEON CEL MARE,	
<i>Omilia LI. Despre Schimbarea la Față (Matei 17, 1-13)</i>	295
SF. GRIGORIE PALAMA,	
<i>Omilia XXXIV. Despre cinstirea Schimbării la Față a Domnului, Dumnezeuului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, în care se dovedește că Lumina Schimbării la Față este Necreată</i>	305
SF. GRIGORIE PALAMA,	
<i>Omilia XXXV. La aceeași prăznuire a Schimbării la Față a Domnului în care se dovedește că deși Lumina Dumnezeiască este necreată, nu este totuși ființa lui Dumnezeu</i>	323
 BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ	339

CUVÂNT ÎNAINTE

Este o bucurie și o onoare pentru Editura Crimca a Arhiepiscopiei Sucevei și Rădăuților să găzduiască tipărirea și difuzarea acestei lucrări deosebite alcătuită din dragoste față de Mănăstirea Sucevița de către domnul profesor Remus Rus, reputat istoric al religiilor, dar și preocupat, cu competență și exigență, de studiul teologiei în general.

Paginile de față cuprind o selecție de texte patristice dedicate celor două mari praznice împărătești care sunt și hramurile ctitoriei Movileștilor: Învierea Domnului sau Sfintele Paști, serbată mai mult de către obște și de credincioși fideli așezării monahale, și Schimbarea la Față a Domnului, praznicul de vară, și cel mai cunoscut, al Suceviței. Autorii și textele sunt alese cu grijă, atât din literatura patristică greacă, cât și din cea apuseană, ca mărturii ale felului cum au fost tălmăcite în cele două tradiții, în complementaritate, aceste două evenimente deosebite din viața Mântuitorului Iisus Hristos. Regăsim texte deja cunoscute, precum, de pildă, *Cuvântul de învățătură*

nepătruns ale vieții în Dumnezeu. Icoana autentică surprinde în sine misterul cunoașterii în necunoaștere. Prin specificul ei, ea merge dincolo de simplele trăsături umane, transfigurându-le prin restilizări accentuate. Observăm adeseori că în icoana bizantină tradițională, ochii, urechile, fruntea și pieptul sunt supradimensionate, în timp ce gura este foarte mică. În esență, o astfel de redare iconografică transpune experiența celor sfinți care au văzut „lumina cea adevărată”, au auzit „cuvântul adevărului”, au înțeles taina cea mai presus de cunoaștere și s-au umplut de Duhul Sfânt. Toate acestea rămân taine negrăite, deoarece graiul omenesc este neputincios în a le exprima⁸⁰.

Schimbarea la Față este în sine o icoană; cei care au văzut minunea au fost cuprinși de fiorul măreței priveliști și au căzut cu fața la pământ. Se cuvine ca și noi să cădem înaintea strălucirii nespuse a tainei dumnezeiești care ne invită, peste veacuri, să ascultăm și să înțelegem că Iisus Hristos este Fiul lui Dumnezeu Cel Care S-a întrupat, a pățimit, a murit, a fost îngropat, dar a înviat pentru a noastră mântuire.

⁸⁰ ABU QURRA, *Despre cinstirea Sfințelor Icoane*, trad. Lidia Rus, studiu introductiv, note, comentarii, anexe și indici R. Rus, Univers Enciclopedic Gold, București, 2012, p. 21.

SFÂNTA ÎNVIERE

SĂU

SFINTELE PĂȘTI

ÎNVIEREA DOMNULUI ȘI MÂNTUITORULUI NOSTRU IISUS HRISTOS ÎN CELE PATRU EVANGHELII¹

După ce a trecut sâmbăta, când se lumina de ziua întâi a săptămânii (Duminică), au venit Maria Magdalena și cealaltă Marie, ca să vadă mormântul.

Și iată s-a făcut cutremur mare, că îngerul Domnului, coborând din cer și venind, a prăvălit piatra și ședea deasupra ei.

Și înfățișarea lui era ca fulgerul și îmbrăcămintea lui albă ca zăpada.

Și de frica lui s-au cutremurat cei ce păzeau și s-au făcut ca morți.

Iar îngerul, răspunzând, a zis femeilor: Nu vă temeți, că știu că pe Iisus cel răstignit Îl căutați.

¹ ***, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Preafericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Societatea Biblică Interconfesională din România, s.l., 1994.

Nu este aici: căci S-a sculat precum a zis; veniți de vedeți locul unde a zăcut.

Și degrabă mergând, spuneți ucenicilor Lui că S-a sculat din morți și iată va merge înaintea voastră în Galileea; acolo Îl veți vedea. Iată v-am spus vouă.

Iar plecând ele în grabă de la mormânt, cu frică și cu bucurie mare au alergat să vestească ucenicilor Lui.

Dar când mergeau ele să vestească ucenicilor, iată Iisus le-a întâmpinat, zicând: Bucurați-vă! Iar ele, apropiindu-se, au cuprins picioarele Lui și I s-au închinat.

Atunci Iisus le-a zis: Nu vă temeți. Duceți-vă și vestiți fraților Mei, ca să meargă în Galileea, și acolo Mă vor vedea.

Și plecând ele, iată unii din strajă, venind în cetate, au vestit arhierului toate cele întâmplate.

Și adunându-se ei împreună cu bătrânii și ținând sfat, au dat bani mulți ostașilor,

Zicând: Spuneți că ucenicii Lui, venind noaptea, L-au furat, pe când dormeam;

Și de se va auzi aceasta la dregătorul, noi îl vom indupleca și pe voi fără grijă vă vom face.

Iar ei, luând arginții, au făcut precum au fost învățați. Și s-a răspândit cuvântul acesta între Iudei, până în ziua de azi.

Matei 28, 1-15

*

Și după ce a trecut ziua sâmbetei, Maria Magdalena, Maria, mama lui Iacov și Salomea au cumpărat miresme, ca să vină să-L ungă.

Și dis-de-dimineea, în prima zi a săptămânii (Duminică), pe când răsărea soarele, au venit la mormânt. Și ziceau între ele: Cine ne va prăvăli nouă piatra de la ușa mormântului?

Dar, ridicându-și ochii, au văzut că piatra fusese răsturnată; căci era foarte mare.

Și, intrând în mormânt, au văzut un tânăr șezând în partea dreaptă, îmbrăcat în veșmânt alb, și s-au spăimântat.

Iar el le-a zis: Nu vă înspăimântați! Căutați pe Iisus Nazarineanul, Cel răstignit? A înviat! Nu este aici. Iată locul unde L-au pus.

Dar mergeți și spuneți ucenicilor Lui și lui Petru că va merge în Galileea, mai înainte de voi; acolo îl veți vedea, după cum v-a spus.

Și ieșind, au fugit de la mormânt, că erau cuprinse de frică și uimire, și nimănui nimic n-au spus, căci se temeau.

Și înviind dimineața, în ziua cea dintâi a săptămânii (Duminică) El S-a arătat întâi Mariei Magdalena, din care scosese șase demoni.

Aceea, mergând, a vestit pe cei ce fuseseră cu El și care se tânguiau și plângeau.

Și ei, auzind că este viu și că a fost văzut de ea, n-au crezut.

După aceea, S-a arătat în alt chip, la doi dintre ei, care mergeau la o țarină.

Și aceia, mergând, au vestit celorlalți, dar nici pe ei nu i-au crezut.

La urmă, pe când cei unsprezece ședeau la masă, li S-a arătat și I-a mustrat pentru necredința și împietrirea inimii lor, căci n-au crezut pe cei ce L-au văzut înviat.

Marcu 16, 1-14

*

Iar în prima zi de după sâmbătă (Duminică), foarte de dimineață, au venit ele la mormânt, aducând miresmele pe care le pregătiseră.

Și au găsit piatra răsturnată de pe mormânt.

Și intrând, nu au găsit trupul Domnului Iisus.

Și fiind ele încă nedumerite de aceasta, iată doi bărbați au stat înaintea lor, în veșminte strălucitoare.

Și înfricoșându-se ele și plecându-și fețele la pământ, au zis aceia către ele: De ce căutați pe Cel viu între morți?

Nu este aici, ci S-a sculat. Aduceți-vă aminte cum v-a vorbit, fiind încă în Galileea,

Zicând că Fiul Omului trebuie să fie dat în mâinile oamenilor păcătoși și să fie răstignit, iar a treia zi să învieze.

Și ele și-au adus aminte de cuvintele Lui.

Și întorcându-se de la mormânt, au vestit toate acestea celor unsprezece și tuturor celorlalți.

Iar ele erau: Maria Magdalena, și Ioana, și Maria lui Iacov și celelalte împreună cu ele, care ziceau către apostoli acestea.

Și cuvintele acestea au părut înaintea lor ca o aiurare și nu le-au crezut.

Și Petru, sculându-se, a alergat la mormânt și, plecându-se, a văzut giulgiurile singure zăcând. Și a plecat, mirându-se în sine de ceea ce se întâmplase.

Luca 24, 1-12

*

Iar în ziua întâi a săptămânii (Duminică), Maria Magdalena a venit la mormânt dis-de-dimineată, fiind încă întuneric, și a văzut piatra răsturnată de pe mormânt.

Deci a alergat și a venit la Simon-Petru și la celălalt ucenic pe care-l iubea Iisus, și le-a zis: Au luat pe Domnul din mormânt și noi nu știm unde L-au pus.

Deci a ieșit Petru și celălalt ucenic și veneau la mormânt.

Și cei doi alergau împreună, dar celălalt ucenic, alergând înainte, mai repede decât Petru, a sosit cel dintâi la mormânt.

Și, aplecându-se, a văzut giulgiurile puse jos, dar n-a intrat.

A sosit și Simon-Petru, urmând după el, și a intrat în mormânt și a văzut giulgiurile puse jos,

Iar mährama, care fusese pe capul Lui, nu era pusă împreună cu giulgiurile, ci înfășurată, la o parte, într-un loc.

Atunci a intrat și celălalt ucenic care sosise întâi la mormânt, și a văzut și a crezut.

Căci încă nu știau Scriptura, că Iisus trebuia să învieze din morți.

Și s-au dus ucenicii iarăși la ai lor.

Iar Maria stătea afară lângă mormânt plângând. Și pe când plângea, s-a aplecat spre mormânt.

Și a văzut doi îngeri în veșminte albe șezând, unul către cap și altul către picioare, unde zăcuse trupul lui Iisus.

Și aceia i-au zis: Femeie, de ce plângi? Pe cine cauți? Ea le-a zis: Că au luat pe Domnul meu și nu știu unde L-au pus.

Zicând acestea, ea s-a întors cu fața și a văzut pe Iisus stând, dar nu știa că este Iisus.

Zis-a ei Iisus: Femeie, de ce plângi? Ea, crezând că este grădinarul, I-a zis: Doamne, dacă Tu L-ai luat, spune-mi unde L-ai pus și eu Îl voi ridica.

Iisus i-a zis: Maria! Întorcându-se aceea I-a zis evreiește: Rabuni! (adică, Învățătorule).

Iisus i-a zis: Nu te atinge de Mine, căci încă nu M-am suit la Tatăl Meu. Mergi la frații Mei și le spune: Mă sui la Tatăl Meu și Tatăl vostru și la Dumnezeuul Meu și Dumnezeuul vostru.

Și a venit Maria Magdalena vestind ucenicilor că L-a văzut pe Domnul și acestea i-a zis ei.

Ioan 20, 1-18

SF. IOAN GURĂ DE AUR
*Cuvânt de învățătură în sfânta și
luminata zi a slăvitei și mântuitoarei
Învieri a lui Hristos Domnul nostru²*

De este cineva binecredincios și iubitor de Dumnezeu,
Să se bucure de acest Praznic frumos și luminat.

² *Penticostar, adică Sfintele Slujbe de la Duminica Paștilor până la Duminica Tuturor Sfinților*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999, pp. 24-25. Sf. Ioan Gură de Aur sau Ioan Hrisostom (344/354-407), arhiepiscop al Constantinopolului, unul dintre cei patru mari Părinți ai Bisericii Ortodoxe, dar singurul care a aparținut Școlii din Antiohia. Nu cunoaștem cu certitudine data nașterii, probabil între anii 344-354. Este crescut de mama sa, Antusa, în spiritul credinței și al evlaviei creștine. A studiat filosofia, retorica și, în cele din urmă, teologia. Simte o deosebită atracție față de viața monahală. Se retrage în munți pentru a se dăruie viețuirii ascetice, dar se îmbolnăvește și este silit să revină acasă după doi ani și jumătate de nevoințe. Este hirotonit diacon de către episcopul Meletie, în 381. Scrie vestitul său tratat *Despre preoție*. Este hirotonit preot de episcopul Flavian în 386 și numit predicator

De este cineva slugă înțeleaptă,

Să intre, desfătându-se, în bucuria Domnului său.

al Bisericii mari din Antiohia, zidită de împăratul Constantin. Perioada între anii 387-379 a fost cea mai fructuoasă și mai prolifică; acestui răstimp îi revin cele mai importante omilii ale sale. În 397 este ales arhiepiscop de Constantinopol împotriva voii sale. Ca patriarh încearcă să reformeze viața socială, criticând cu deosebită asprime decăderea moravurilor, corupția, desfrâul și luxul. Încercarea sa de a reforma viața din capitală și a clericilor i-a atras un număr mare de dușmani, între care însăși împărăteasa Eudoxia. Este deosebit de activ în plan misionar, trimițând misionari la goții de la Marea Neagră și Dunăre. În paralel, nu a încetat să propovăduiască și să scrie comentarii biblice. Între timp, cei nemulțumiți de criticile sale aspre se organizează sub conducerea patriarhului Teofil al Alexandriei – aceasta era supărat deoarece Sfântul Ioan îi adăpostise pe Frații lungi, acuzați de origenism și alungați din Alexandria. Teofil vine la Constantinopol însoțit de 26 de episcopi, unde își realiază încă 10 episcopi, nemulțumiți de criticile Sfântului Ioan, și, cu sprijinul împărătesei Eudoxia, ține un sinod la Stejar, unde vrednicului arhiepiscop constantinopolitan i se aduc aproximativ 12 capete de acuzare pe baza cărora a fost exilat în Bitinia. Este rechemat de împărat de frica unei revolte a locuitorilor Constantinopolului. Sfântul Ioan își continuă criticile, de această dată și mai explicite, la adresa împărătesei Eudoxia. Este trimis în exil la Cucuzis/Arabissos, în Armenia Mică. Șubrezit de boală, nu rezistă călătoriei, trecând la cele veșnice la Comana în Pont, la 14 septembrie 407. Rămășițele sale pământești sunt aduse la Constantinopol, cu mari onoruri, în timpul împăratului Teodosie al II-lea. Sf. Ioan Gură de Aur a fost un predicator fără pereche, de unde și numele de „Gură de Aur”. Omiliile sale nu sunt doar moralizatoare, ci sunt încărcate de miez dogmatic, izvorât din experiența vie a tainelor dumnezeiești. De la el ne-au rămas, pe lângă omilii, exegeze scripturistice, discursuri ocazionale, tratate apologetice, o corespondență bogată și, bineînțeles, Sfânta Liturghie, deși există voci care îi contestă autenticitatea [R. BRÄNDLE, *Johannes Chrysostomus. Bischof, Reformer, Märtyrer*, Stuttgart, 1999; P. ALLEN, *John Chrysostom*, în coll. *The Early Church Fathers*, Routledge, Londra, 2000; R. RUS, „Ioan Hrisostom”, în: R. RUS, *Dicționar enciclopedic de literatură creștină din primul mileniu*, pp. 402-413 (cu bibliografie)].

De s-a ostenit cineva postind,
Să-și ia acum răsplata!

De a lucrat cineva din ceasul întâi,
Să-și primească astăzi plata cea dreaptă.

De a venit cineva după ceasul al treilea,
Mulțumind să prăznuiască.

De a ajuns cineva după ceasul al șaselea,
Să nu se îndoiască, nicidecum, căci cu nimic nu va fi
păgubit.

De a întârziat cineva până în ceasul al nouălea,
Să se apropie, nicidecum îndoindu-se.

De a ajuns cineva abia în ceasul al unsprezecelea,
Să nu se teamă din pricina întârzierii,

Căci darnic fiind Stăpânul, primește pe cel din urmă
ca și pe cel dintâi,
Odihnește pe ce din al unsprezecelea ceas ca și pe cel
ce a lucrat din ceasul întâi;

Și pe cel de pe urmă miluiește și pe cel dintâi îl
mângâie,
Și aceluia plătește, și acestuia dăruiește;

Și faptele le primește și gândul îl ține în seamă;
Și lucrul îl prețuiește și voința o laudă.

Pentru aceasta intrați toți întru bucuria Domnului
nostru!